

UTJECAJ SOCIOEKONOMSKOG RAZVOJA NA DELINKVENCIJU MALOLJETNIKA U HRVATSKOJ¹

Slobodan Uzelac

Originalni znanstveni članak

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

UDK 343.9
Primljeno: 18.06.1992.

Sažetak

Na uzorku od 100 općina u Hrvatskoj analizirane su, pod modelom kanoničke korelacijske analize i pod modelom kanoničke korelacijske analize kovarijance, relacije između faktora socioekonomskog razvoja i podataka o delinkventnom ponašanju maloljetnika u 1986. godini. Faktori socioekonomskog razvoja dobiveni su jednom prethodnom komponentnom analizom onih indikatora toga razvoja koji se registriraju i prate u programu statističkih istraživanja. Ti su faktori identificirani kao (1) razvoj trgovine i ugostiteljstva, (2) gusta naseljenost, (3) razvoj poljoprivrede, (4) razvoj robnog željezničkog prometa, (5) razvoj osnovnog školstva, (6) razvoj stambene izgradnje, (7) razvoj zdravstva, (8) stupanj urbanizacije, (9) razvoj industrije, (10) vrijednost osnovnih sredstava, (11) razvoj voćarstva i vinogradarstva i (12) razvoj putničkog željezničkog prometa. Podaci o delinkventnom ponašanju maloljetnika dobiveni su kondenzacijom statističkih podataka o maloljetnicima kojima je izrečena neka od sankcija za počinjeno krivično djelo formirali su ove varijable: (1) delikti protiv života i tijela, (2) imovinski delikti, (3) ostali delikti, (4) materijalna šteta i (5) zatvorske kazne. Pod oba primijenjena modela za analizu podataka dobiveni su vrlo slični rezultati. Jedina značajna kanonička korelacija (.64) i jedina zadržana kvazikanonička korelacija (.56) bile su posljedice činjenice da socioekonomski razvoj, a posebno razvoj tercijarne djelatnosti, značajno utječe na stopu krivičnih djela protiv imovine, ali nema utjecaja na krivična djela protiv života i tijela.

KLJUČNE RIJEČI: razvoj /delinkvencija/ /maloljetnici/teritorij

UVOD

Interes istraživača etiologije i fenomenologije delinkventnog ponašanja za karakteristike teritorija općenito, pa i za aspekt socioekonomskog razvoja, prepoznat ćemo u brojnim temama vezanim za prostor, područje, oblasti ili regije unutar pojedine zemlje ili pak, što je značajno rjeđe, u temama koje otkrivaju namjere autora za komparativnim osvjetljavanjem ovoga fenomena između nekoliko zemalja ili većih geografskih i političkih cjelina. Teritorijalne karakteristike delinkvencije nastoje se spoznati i u relacijama selo-grad, a

naročito u okvirima samog urbanog tkiva. Iz svih je ovih tekstova moguće izvući nedvosmislen zaključak kako zaista kriminalitet ukupno, pa i maloljetnički, ima svoje teritorijalne karakteristike, koje se ispoljavaju u raznim vidovima te u punoj dinamici vezanoj za ukupne socioekonomske promjene svojstvene teritoriju na kome se pojava promatra. Nerijetka je praksa da se teritorijalna distribucija vezana za kriminalitet bilo kojega aspekta prezentira putem tzv. kriminalne geografije. Već površan uvid u starije kriminalnogeografske studije mundijalnih razmjera pokazat će kako jednu kriminalnu makro regiju

¹ Ovaj rad je dio projektnog dodatka istraživanja i "Utjecaj socijalnih čimbenika na razvoj kriminaliteta u Hrvatskoj" (glavni istraživač dr. Mladen Singer) koje financira Ministarstvo znanosti, tehnologije i informatike, a realiziraju ga Fakultet za defektologiju - Odsjek za socijalnu pedagogiju Sveučilišta u Zagrebu, Fakultet kriminalističkih znanosti Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske.

očigledno čine Sjeverna Amerika i Zapadna Evropa. Riječ je, svakako, o makro regiji u kojoj kriminalitet dosiže najveće razine.

Druga bi makro regija mogla biti vezana za tzv. treći svijet, tj. za nerazvijene zemlje i zemlje u razvoju, što u geografskom smislu pripada pretežno svjetskom jugu. U njemu je kriminalitet u kvantitativnom i u kvalitativnom smislu najnerazvijeniji. Treća bi regija mogla pokrivati zemlje donedavno ili još danas socijalističkog društveno-političkog uređenja koje, mada različite po brojnim sociokulturnim obilježjima, zauzimaju pretežno istočno-evropski i azijski prostor. I ovom bi se prostoru mogle pripisati brojne specifične karakteristike, a globano uzevši po kvantitativnim i kvalitativnim obilježjima kriminaliteta nalazi se između dviju naprijed spomenutih regija, bliže jednoj ili drugoj u zavisnosti prvenstveno o stupnju globalnog razvoja konkretnog područja.

OSVRT NA NEKE STUDIJE TERITORIJALNIH I SOCIO- EKONOMSKIH KARAKTERISTIKA KRIMINALITETA

Prve serioznije studije teritorijalnih karakteristika kriminaliteta nesumnjivo su vezane za imena ekološki orijentiranih sociologa tzv. čikaške škole (C.R. Shaw, H.D. Mc Ray, L. Wirth i drugi). Njihovi su prvi radovi objavljeni 30-tih godina ovoga stoljeća. Poseban značaj za kasniji razvoj ekoloških istraživanja kriminaliteta ima upravo studija C.R. Shaw-a i H.D. Mc Ray-a: *Juvenile Delinquency and Urban Area* (1942.). Ispitujući distribuciju maloljetničke delinkvencije u urbanom tkivu Chicaga autori se koriste različitim statističkim metodama i posebno kartografskom metodom, putem koje dobivene informacije o delinkventnom ponašanju transponiraju na pojedine areale grada. Među brojnim zaključcima do kojih dolaze autori osnovni se nesumnjivo temelji na spoznaji da se područja visokog stupnja delinkvencije nalaze pretežno

u centralnom dijelu Chicaga (Central Business District), te da je primjetna tendencija opadanja stupnja delinkvencije ukoliko se udaljavamo od gradskog središta. Nalaze, također, veću koncentraciju kriminaliteta u okolnim industrijskim naseljima.

Obavivši temeljitu analizu povijesnog razvoja grada autori naglašavaju potrebu respektiranja odnosa u pojedinim zajednicama za koje je karakteristična posebno intenzivna delinkvencija maloljetnika. Za analizirani prostor Chicaga kojega karakterizira visoki stupanj delinkvencije autori pronalaze slijedeće ekološke karakteristike:

- opća neuređenost prostora,
- rašireno siromaštvo,
- stanovanje miješano s industrijom i trgovinom,
- visoko učešće stanovništva koje je doselilo u grad,
- velika mobilnost u pogledu stanovanja,
- mala mogućnost održavanja susjedske organizacije koja bi pogodovala konvencionalnom životu zajednice, te
- visok stupanj kriminaliteta odraslih.

Autori, nadalje, ističu potrebu da se uzroci delinkventnog ponašanja sagledavaju kompleksno, a u dijelu uzroka vezanih za ekološku strukturu ističu nužnost analize kako prostorno-fizičkih elemenata tako i elemenata socijalne okoline.

Zapaženi članak na temu "Delinquency in Industrial Area" objavio je D. Lowson (1960.) ukazujući na nužnost analize složenih psihosocijalnih mehanizama koji dovode do delinkventnog ponašanja mladih u britanskim industrijskim naseljima.

Studija R.D. Harries-a "Cities and Crime" (1976.) jedna je od najopsežnijih ekoloških studija kriminaliteta u urbanim uvjetima. Provedena u 726 gradova tretira, među ostalim, karakteristike prebivališta crnih stanovnika grada, a posebno socio-ekonomske prilike datog prostora. Autor nalazi da su varijable niskog socioekonomskog statusa relevantni prediktori kriminalnog ponašanja

crnih stanovnika, koji su u pravilu pretežno locirani u siromašnijim dijelovima grada.

Općenito uzevši, napose su posljednjih 30-tak godina u američkoj i evropskoj kriminološkoj i sociološkoj literaturi relativno česta upravo istraživanja relacija između karakteristika teritorija i različitih vidova devijantnog socijal-nopatološkog ponašanja u cjelini, pogotovo kriminalnog. Spomenimo na ovom mjestu neke od tih, iako već poodavno provedenih, studija koje su rezultirale izuzetno vrijednim efektima, od kojih su većina provedena na populaciji maloljetnih delinkvenata, a koje su rađene prvenstveno u svrh primarne i sekundarne prevencije ovakvog ponašanja maloljetnika.

G. Moschel i H. Haberle (1977.) ispituju područje Manheima i između ostaloga 1000 maloljetnika koji su u periodu od pet godina izvedeni pred sud zbog počinjenog krivičnog djela. Služeći se epidemiološko-ekološkim pristupom pronalaze nekoliko područja karakterističnih po veoma visokom stupnju kriminaliteta maloljetnika. Ta su područja, pored ostalog, maksimalno heterogena po svom demografskom sastavu, a osim delinkventnog ponašanja, karakterizira ih i visok stupanj mentalnih poremećaja, pokušaja samoubojstava i samoubojstava.

Ispitujući prostornu distribuciju maloljetničke delinkvencije i kriminaliteta odraslih u Ibadanu A. Bamisaiye (1974.) analizira fizičke karakteristike životne sredine delinkvenata. Visoki stupanj delinkvencije u pojedinim dijelovima grada autor dovodi u vezu s nepovoljnim životnim uvjetima koji su rezultat neadekvatne fizičke okoline.

Provodeći komparativnu studiju u dva novoizgrađena gradska područja na primjeru Marseille-a i Wrexam-a P. Mayo (1969.) uočava da oba područja imaju višu stopu kriminaliteta nego što je nacionalna. Interpretirajući dobivene rezultate autori izdvajaju "osjećaj pripadnosti" dotičnom području kao najznačajniji moment za manifestirano delinkventno ponašanje.

Ispitujući utjecaj susjedstva na kriminalitet J.P.S. Fiseliek (1972.) na primjeru jednog nizozemskog grada uočava kako počinioci krivičnih djela, najčešće izvršenih u centralnom dijelu grada, dolaze pretežno iz siromašnih gradskih četvrti. Njihovo je prebivalište, međutim, najčešće izvan centralnog dijela grada čime ovaj autor nalazi razliku u odnosu na rezultate radova autora "čikaške škole", što dovodi u vezu s razlikama u procesima razvoja američkih i evropskih gradova.

U značajnom broju ispitivanja visoka stopa kriminaliteta općenito dovodi se u vezu s područjima koje su pretežno nastanili migranti. Napose američki autori ovaj fenomen dovode u vezu s burnim socijalnim promjenama što rezultira dramatičnim promjenama i napose kulturnim konfliktima (na pr. T. Moriss, 1957.). Posljednjih desetak godina britanski časopis British Journal of Criminology objavio je relativno velik broj tekstova teorijskog i empirijskog karaktera o relacijama teritorija i kriminaliteta. Za ovu priliku spomenimo rad C.J. Fisher-a i R.I. Mawby-a (1982.) o problemu policijske diskrecije u odnosu na maloljetničku delinkvenciju u centralnim područjima britanskih i američkih gradova; rad S. Landau-a i G. Nathan-a (1983.) o nužnosti selektivnog pristupa delinkvenciji u pojedinim područjima grada Londona rad A.E. Bottoms-a, R.I. Mawby-a i M.A. Walker (1987.) o lokalizaciji delikata u različitim dijelovima grada i slično.

Zanimljivo preispitivanje zaključaka autora tzv. "čikaške škole", te posebno onih koje je iznio sam C. Shaw (1929.) izvršili su 60-tak godina kasnije R.J. Bursik i J. Webb (1988.) analizirajući relacije između društvenih promjena i delinkventnog ponašanja u urbanim uvjetima.

O kriminalitetu u zemljama tzv. realnog socijalizma i o njegovoj teritorijalnoj distribuciji ilustrativno govore podaci za SSSR (V.V. Luneev, 1988.). Navodi se kako je jednogodišnji porast kriminaliteta u SSSR najveći u Moldavskoj (+56,2%) i Kirgijskoj (+32%) republici, dok je za isto razdoblje pad najuočljiviji u Armenskoj republici (-12,3%).

Prema istom izvoru stupanj urbanog kriminaliteta najveći je upravo u Moldavskoj republici, a stupanj seoskog u Ruskoj federaciji. Recidivizam je posebno karakterističan za Latvijsku republiku. Za istu republiku karakteristična je i najveća participacija kriminaliteta maloljetnika u općem kriminalitetu.

O kriminalitetu na Dalekom istoku kao indikator mogu poslužiti relativno novi podaci koji se odnose na Japan ("Der Kriminalist", 1990.). Prema njima u razdoblju od 1984. do 1986. g. stopa kriminaliteta na 100.000 stanovnika u Japanu bila je preko pet puta niža nego u SAD-u, preko tri puta niža nego u Francuskoj, tri puta niža od one u Saveznoj Republici Njemačkoj, preko dva puta niža od one u Velikoj Britaniji. Osvrćući se na pokazane parametre autori ističu poznati japanski "visok stupanj javne sigurnosti" koja počiva na "sociokulturnoj pozadini koja članovima svoga društva kao vrhovno načelo pripisuje spremnost na kompromis i konsensus". Pojedinaac je tako, ističu autori, vezan za svoju grupu (porodicu, školu, fakultet, radno mjesto...) da ga je "veći strah od društvenih sankcija". Usput se ističe kako je za japanski prostor posljednjih godina karakterističan porast zloupotrebe stimulirajućih droga, organiziranih prijevara velikog stila, međusobnog razračunavanja bandi kao i atentana s političkom pozadinom pomoću eksplozivnih naprava.

Za ilustraciju društvenog značaja kriminaliteta (posebno kriminaliteta mladih) u zemljama u razvoju spomenimo tek karakterističnu misao bangladeškog autora S. Ahmeda (1964.) da je kriminalitet mladih neizbježna cijena koju zemlje u razvoju moraju platiti.

Kada je riječ o kretanju kriminaliteta na jugoslavenskom odnosno hrvatskom prostoru valja odmah konstatirati kako je, globalno uzevši, riječ o trendovima koji u dobroj mjeri potvrđuju spomenutu misao S. Ahmeda. Naime, periodi neravnomjernog razvoja, zastoja i regresa u mnogim aspektima ukupnog društveno-ekonomskog razvoja mogu se pouzdano pratiti i u ogledalu kriminalnog ponašanja, napose onoga kod maloljetnih osoba.

U cjelovitom prikazu rasprostranjenosti kriminaliteta u Jugoslaviji procijenjene pomoću metode polarnih taksona A. Hošek (1991) analizira 540 jugoslavenskih općina. Nalazi na pr. kako je generalni kriminalitet najrazvijeniji u najrazvijenijoj jugoslavenskoj republici - u Sloveniji. Generalni je kriminalitet definiran recidivizmom, brojem uvjetnih i bezuvjetnih sankcija, imovinskim i saobraćajnim deliktima, te svim ostalim varijablama vrsta kriminalnog ponašanja: krvni, privredni, seksualni i ostali delikti kao i mjere sigurnosti i nanesena šteta. Autorica ističe kako tome najviše doprinose općine Ljubljana-Centar i Maribor- Rotovž. Ovakav je kriminalitet karakterističan i za 25% od svih hrvatskih općina, pretežno slavonske regije, Karlovac i susjedne općine, Zagreb-Centar i podravske općine. Sasvim je drugačija slika rasprostranjenosti krvnih delikata po općinama. Ova su krivična djela naročito karakteristična za Srbiju bez autonomnih pokrajina (Varvarin, Leskovac, Ljig, Majdanpek, Rožaj i Čajetina) te donekle za pojedine makedonske općine. U Republici Hrvatskoj po ovim se krivičnim djelima ističu neke općine Hrvatskog zagorja (Klanjec, Zabok, Krapina i Ivanec). Autorica uočava kako Bosnu i Hercegovinu i Kosovo karakterizira vidljiv izostanak generalnog kriminaliteta.

Pojedine uže teritorijalne cjeline jugoslavenskog i hrvatskog prostora bile su predmetom posebnih analiza u odnosu na njima svojstveno kriminalno ponašanje njihovih stanovnika.

Tako je A. Carć sa suradnicima (1981.) objavio rezultate analize turističkog kriminaliteta i potrebu njegove prevencije u Dalmaciji. Nalazi kako u ovom području 96% od ukupne kriminalne aktivnosti otpada na imovinska krivična djela što je, prema interpretaciji samih autora, prvenstveno posljedica velike koncentracije materijalnih dobara, nedovoljnog opreza i mobilnosti. Među ovim krivičnim djelima dominiraju krađa i provalna krađa u automobile.

F. Hirjan (1983.) analizira kriminalitet u Hrvatskoj tokom 1983. Konstatirajući najprije

porast u odnosu na prethodnu godinu autor uočava kako je teritorijalna rasprostranjenost delikata nasilja po pojedinim područjima značajno različita od procentualnog učešća odnosnog područja u cjelokupnom kriminalitetu koji se goni po službenoj dužnosti. Ova se konstatacija odnosi, prije svega, na područje nadležnosti okružnih sudova u Rijeci, Bjelovaru, Zagrebu i Gospiću u kojima je učešće u nasilju veće, te u područjima nadležnosti sudova u Splitu, Puli i Dubrovniku u kojima je učešće u nasilju rjeđe nego u cjelokupnom kriminalitetu.

Š. Nuši (1985.) elaborira krivična djela krvne osвете izvršena od 1974. do 1983. godine u SAP Kosovo uočavajući tendencu konstantnog održavanja.

Porast privrednog kriminaliteta prema kojemu su postupali organi unutrašnjih poslova Bosne i Hercegovine uočava M. Simović (1985.).

I. Salihu (1983.) analizira ubojstva u Jugoslaviji u poratnom razdoblju. Konstatira kako se prosječno 800 ubojstava godišnje Jugoslavija spada u red zemalja s relativno visokom brojem ubojstava. Ova se konstatacija, ističe autor, naročito odnosi na područje Srbije, napose Kosova i Bosne i Hercegovine.

Ekološke studije kriminaliteta ili još preciznije ekološke studije njegove etiologije i fenomenologije na našim su prostorima uglavnom realizirane u odnosu na maloljetničku delinkvenciju. Napose je poznata studija A. Todorovića i suradnika "Prestupništvo maloletnika u industrijskim naseljima" (1966.). U relativno velik uzorak industrijskih naselja na području Jugoslavije uključeni su i hrvatski gradovi Sisak, Vukovar, Slavonski Brod, Karlovac, Osijek, Šibenik, Split i Vinkovci. Industrijskim naseljem inače se smatralo naselje od 20 do 100.000 stanovnika u kojemu ukupan broj aktivnog stanovništva u industriji iznosi više od 41%. U većim gradovima pronađeno je procentualno više maloljetnih prestupnika (počinitelja krivičnih djela i prekršaja), izvršeno je više prestupa i pri tome su relativno češće prestupe činili ispitanici ženskog spola. Maloljetničke bande u većim gradovima su brojčano

veće, a njihova je prestupnička aktivnost razvijenija (raznovrsnija). Stupnjem rasta naselja (migracijom) raste i broj prestupnika koji nisu rođeni u mjestu manifestacije prestupa. Veći je udio prestupnika migranata među "težim" prestupnicima. Manje povoljna pozicija pojedinca u okviru socijalne strukture javlja se kao relevantan element porasta stupnja maloljetničkog prestupništva u dotičnoj sredini.

Za analizu urbane ekologije od posebne je vrijednosti studija "Prestupništvo maloletnika u Beogradu" (1970.), također autora A. Todorovića i suradnika. U njoj autori polaze od pretpostavke da će izvjesni opći i posebni elementi urbane strukture biti relevantni za pojavu većeg ili manjeg stupnja prestupništva maloljetnika. Utvrđena je pozitivna korelacija između stupnja urbaniziranosti naselja i stupnja maloljetničkog prestupništva. Pozitivna korelacija pronađena je i između stupnja prestupništva maloljetnika i učešća emigranata u populaciji, gustoće stanovanja te nekih karakteristika socijalne strukture stanovništva. Utvrđeno je, naime, da su maloljetni prestupnici pretežno djeca iz radničkih i službeničkih porodica. Zanimljivo je da nije pronađena povezanost između intenziteta porasta stanovništva i porasta stupnja prestupništva. U daljnjoj analizi autori temeljitije tretiraju problem odnosa ekološke strukture i maloljetničkog prestupništva. Pri tome posebnu pažnju poklanjaju odnosu maloljetničkog prestupništva sa socijalnom dezorganizacijom na određenom prostoru. Ovaj problem istražuju na užem području grada, a kao jedinica promatranja poslužila je stambena zajednica. Već samim izborom stambene zajednice kao prostorne, urbanističke i komunalne cjeline načinjen je značajan korak u smislu unapređenja metodologije ekoloških istraživanja. Za problem maloljetničkog prestupništva jedinica promatranja je maloljetni prestupnik (počinitelj krivičnog djela ili prekršaja) čije je stalno boravište (ulica i broj stana) služilo kao indikator utvrđivanja lokacije prestupništva u različitim prostorima. Pažljivom analizom nekoliko stambenih zajednica u kojima je inten-

zitet maloljetničkog prestupništva najveći autori uočavaju da taj prostor, među ostalim, posebno karakterizira bespravna stambena izgradnja, raznolika socijalna struktura stanovništva, velik broj migranata, prisustvo odraslih počinitelja krivičnih djela, prisustvo prostitucije, kocke, alkoholizma, izgređničkog ponašanja i prosjačenja te odsustvo sportskih i rekreacionih prostora. Autori zaključuju da "određeni sektori grada imaju u većem opsegu kriminalne, socijal-patološke i prestupničke pojave koje su determinirane negativnim činiocima društvene i prostorno-ekološke strukture grada".

U kriminalnoj ekologiji zapaženo mjesto pripada ljubljanskom autoru J. Pečaru, koji je u okviru Inštituta za kriminologiju in kriminalistiko u Ljubljani proveo svojevremeno (1975.) opsežnu studiju o "lokacijama koje privlače delinkvente". Analizirajući ljubljansko urbano tkivo autor ispituje vrste devijantnih pojava koje se "lijepo" za određenu lokaciju. Pretežno se radi o lokacijama u kojima su instalirani objekti s prometnim, privrednim, turističkim, poslovnim, ugostiteljskim, zabavnim i rekreativnim sadržajima. Na tim se prostorima i sadržajima daleko najčešće vrše krivična djela protiv imovine. Vidljivo je da se ovi delikti najviše vrše na mjestima okupljanja ljudi i imovine smještene u količinama i na način da je stvorena povoljna prilika za delikt.

Ekipa zagrebačkih istraživača pod vodstvom M. Singera (1980.) izvela je opsežnu studiju pod nazivom "Struktura i teritorijalna rasprostranjenost kriminaliteta maloljetnika u Zagrebu". Kriminalitet djece i maloljetnika analiziran je putem četiriju grupa njegovih obilježja: demografskih obilježja, obilježja fenomenologije kriminalnog ponašanja, obilježja recidivizma i obilježja reakcije organa krivičnog postupka prema kriminalitetu. Studija je rezultirala saznanjem brojnih makro i mikro relacija između obilježja kriminalnog ponašanja i obilježja zagrebačke ekološke strukture.

Na zagrebačkom urbanom tkivu S. Uzelac (1980.) analizirao je utjecaj ekološke strukture

na modalitete kriminalnog ponašanja djece i omladine.

U oba je ova istraživanja ekološka struktura analizirana kako i fizičkom tako i u socijalnom aspektu. Varijable ekološke strukture zagrebačkog prostora odabrane su i konstruirane na osnovi pretpostavke da upravo karakteristike koje one odražavaju omeđuju ekološku osnovu relevantnu za procjenu mogućeg kriminogenog utjecaja gradskog teritorija na kriminalno ponašanje djece i maloljetnika, a polazeći od poznate misli E. Bergela (1955.) kako humanu ekologiju valja tretirati kao teoriju između mjesta stanovanja čovjeka i čovjeka. Polazeći od takvih opredjeljenja elaboriran je relativno dugačak niz varijabli fizičke ekološke strukture kao što su:

- korištenje prostora prema pretežnosti namjene,
- tip mjesta stanovanja prema starosti građevinskog fonda,
- starost stambenog fonda,
- visina stambenog objekta,
- stanje neposredne okoline (prostor stanovanja prema stupnju urednosti),
- bespravna stambena izgradnja ("divlja gradnja"),
- povezanost s javnim prometom,
- način organiziranosti svakodnevne opskrbe,
- postojanje muzeja,
- postojanje galerija,
- postojanje kazališta,
- postojanje kinematografa,
- postojanje biblioteka,
- postojanje kavana,
- postojanje barova,
- postojanje caffe-barova,
- postojanje gostionica,
- postojanje krčmi,
- postojanje buffeta,
- postojanje točionica,
- postojanje restorana u društvenom sektoru,

- postojanje expres-restorana,
- prevladavajuće radno vrijeme ugostiteljskih objekata,
- stupanj zadovoljenosti prostorima i sadržajima za provođenje slobodnog vremena djece i omladine,
- postojanje zelenih površina kao pretežnih okupljališta djece i omladine,
- postojanje sportskih i rekreacionih terena kao pretežnih okupljališta djece i omladine,
- postojanje kolodvora (autobusnih i željezničkih) kao pretežnih okupljališta djece i omladine,
- postojanje centara za omladinu ("plesnjaka", disco-klubova i omladinskih klubova) kao pretežnih okupljališta djece i omladine,
- postojanje prostora oko stambenih zgrada (ulazni prostori u zgradu, podrumi ...) kao pretežnih okupljališta djece i omladine,
- postojanje skladišta kao pretežnih okupljališta djece i omladine,
- postojanje ruševina zgrada i drugih zapuštenih prostora kao pretežnih okupljališta djece i omladine,
- način vodoopskrbe u stanovima,
- postojanje WC-a u stambenom objektu,
- postojanje kupaonice u stambenom objektu,
- prosječna površina stanova,
- prosječan broj soba u stanovima,
- prosječna stambena površina po stanovniku,
- prosječan broj domaćinstava po stanu,
- prosječan broj stanovnika po sobi,
- ukupan broj stanovnika,
- distribucija stanovnika prema spolu i starosti,
- distribucija stanovnika prema školskoj spremi,
- distribucija stanovništva prema broju članova domaćinstva,
- stupanj stručnog obrazovanja zaposlenih radnika,

- stanovništvo prema migracionim obilježjima,
- problematika pasivnog (neaktivnog) stanovništva,
- postojanje alkoholizma,
- postojanje prostitucije,
- postojanje skitnje,
- postojanje izgređa,
- kriminalno ponašanje odraslih osoba,
- djelovanje omladinske organizacije, te
- djelovanje religijske organizacije.

Izložene su varijable promatrane u 146 zagrebačkih prostornih jedinica (areala). Ove su jedinice nastale prostornim usitnjavanjem rezultata popisa stanovništva 1971. godine s unesenim pretpostavljenim promjenama do vremena formiranja ovih jedinica. Prostorna se jedinica može smatrati prostorno- socijalnom cjelinom ograničenom prostorno-urbanistikim i administrativnim granicama. Prostorne jedinice međusobno nisu izabrane niti ujednačene niti kontrastirane prema bilo kakvim karakteristikama nego naprosto predstavljaju isječak iz konkretne situacije pojedinog dijela grada sa svim njegovim obilježjima. Sve je ovo učinjeno ususret pretpostavci kako su stanovnici istoga areala izloženi relativno jednakim utjecajima ekološke strukture koji mogu biti različiti od ekoloških utjecaja koje generiraju drugi areali.

U obilju rezultata dobivenih korištenjem suvremenih metoda i tehnika faktorske analize, napose korištenjem kanoničke analize, za ovu ćemo priliku dati širi osvrt na latentnu strukturu prostornih jedinica, latentnu strukturu delinkventnog ponašanja te na koncu na kanoničke relacije među ovim latentnim strukturama.

Za sklop od 234 ekološke varijable koje opisuju prostorne jedinice grada Zagreba izolirano je čak 28 latentnih dimenzija koje su odgovorne za 91,74% svih informacija o njihovim karakteristikama. Evo što su tada naveli autori opisujući ove dimenzije:

"Druga osovina² posljedica je postojanja areala u kojima živi natprosječan broj stanov-

2 prva se osovina, naravno, ne interpretira

nika veoma heterogene dobi, organiziranih u puno velikih domaćinstava. Ta su domaćinstva inače opremljena svim potrebnim sanitarnim uređajima. Takav standard stanovanja izgleda da je u vezi s nivoom školovanja i kvalifikacionom strukturom : u tim arealima dominiraju osobe naobrazbe i stupnja kvalifikacije iznad prosjeka cijelog uzorka areala.

Naselja po obodu grada, karakterizirana postojanjem divlje gradnje, lošom opskrbom i slabim prometnim vezama sa centrom rada, dominantne su karakteristike naredne osovine. Niska kvalifikaciona i obrazovna struktura stanovnika ovakvih areala, sa čime je vjerojatno u vezi i niži ekonomski potencijal, rezultirala je u izgradnji stambenog prostora niskog građevinskog standarda i slabe funkcionalnosti. U takvim objektima uglavnom su situirana manja domaćinstva.

Veoma niska kvalifikaciona struktura i nizak nivo obrazovanja karakteristike su četvrte osovine. Ova grupa ispitanika živi u naseljima u kojima su prisutne migracione tendencije, a podatak o odsustvu javnih lokala i o loše uređenim javnim površinama upućuje na zaključak da se radi o individualnoj stambenoj izgradnji na periferiji grada. Fizikalne karakteristike kraja, a pogotovo socioekonomske karakteristike njegovih žitelja, pogoduju razvijanju najblažih socijalnopatoloških oblika ponašanja.

Naselja skromnih obiteljskih kuća izgrađenih poslije oslobođenja latentni su sadržaj pete osovine. Te su kuće namijenjene za život velikih domaćinstava pretežno mladih članova, koji su migrirali u Zagreb i koji vjerojatno zbog toga niti nemaju potrebe da sadržajima i formama obogaćuju okolinu stambenog prostora.

Sa stanovišta izučavanja utjecaja prostornih karakteristika areala na pojavu socijalnopatoloških oblika ponašanja osobito je interesantna struktura šeste osovine. Postojanje mjesta za konzumiranje alkoholnih pića sa dugim radnim vremenom (do 24 sata), a bez uvjeta za organizirano korištenje slobodnog

vremena, s jedne strane dovodi do inertnosti omladine, a s druge povoljno djeluje na pojave prostitucije, skitnje, izgreda i osobito kriminaliteta. Sve se to odvija na mjestima gdje opremljenost stanova sanitarnim uređajima i nije osobita i gdje je dostignuti stupanj obrazovanja veoma nizak.

Nasuprot prethodnoj, naredna je osovina mjera areala koji se nalaze u strogom gradskom središtu zbog čega su, naravno, prisutni brojni kulturni sadržaji. S obzirom na vrijeme izgradnje stambenih objekata (uglavnom prije rata) razumljivo je da se radi o stanovima s velikim brojem soba, u kojima su podjednako zastupljeni starosjedioci i doseljenici. Omladina ne samo da ima mogućnost organiziranog korištenja slobodnog vremena nego je i omladinska organizacija aktivna. Dobre mogućnosti za okupljanje omladine izgleda da pogoduju i razvoju nekih oblika neprihvatljivog ponašanja, kao što je skitnja i prosjačenje, ali su oni veoma blago izraženi.

Osma je osovina, izgleda, mjera onih prostornih jedinica u kojima je društveno usmjerenom izgradnjom postignut stambeni prostor koji udovoljava suvremenim standardima stanovanja. Zbog toga stanovi sadrže veliki broj soba u kojima uglavnom žive manje obitelji srednje naobrazbe. Konceptija razvoja novih naselja osigurala je relativno dobre veze sa centrom i zadovoljavajuću trgovačko-ugostiteljsku mrežu.

Nasuprot prethodnoj, naredna je osovina nastala zbog postojanja areala sa veoma niskim standardom stanovanja, lociranim izvan strogo urbaniziranih središnjih zona grada. Tamo su opažene pojave alkoholizma, ali su one veoma blago izražene.

Sadržaj desete osovine pokazuje da se pomanjkanje mjesta za organizirani boravak omladine može javiti i u onim prostornim jedinicama koje su tipične za standarde stanovanja u Zagrebu. Valja upozoriti da je u tim arealima registrirano postojanje umjerene prostitucije i, nešto jače, izgreda i kriminaliteta. Naredna osovina uglavnom je loše definirana. Izgleda da se radi o prostornim jedinicama s

poslijeratnim objektima s malim stanovima u kojima živi relativno mnogo osoba niskog obrazovnog statusa pretežno rođenih izvan Zagreba.

Mlade osobe ne osobite naobrazbe nastanjene u neposrednoj blizini središta grada određuju karakteristike dvanaeste osovine. Ta je osovina osim toga definirana i odsustvom gostionica, ali postojanjem igrališta i mjesta za ples, kao i blago izraženom pojavom prostitucije.

Interesantna je struktura trinaeste osovine. Ona je rezultat postojanja prostornih jedinica u starijim prigradskim naseljima koja su naselili mladi radnici veoma niskog obrazovnog statusa. Postojanje knjižnica u takvim arealima prije je pokušaj uvođenja novih sadržaja u slobodno vrijeme njegovih stanovnika nego izraz navika i potreba tih osoba da u slobodnom vremenu koriste određene kulturne sadržaje. To pogotovo zato što su registrirane pojave skitnje, izgreda i kriminaliteta.

Prisutnost problema pasivnog stanovništva i česte pojave alkoholizma glavne su odlike četrnaeste osovine. Osim toga, registrirane su i pojave prostitucije, a ima indicija da se radi o arealima veoma niskog stupnja urbanizacije, vjerojatno veoma udaljenim od centra grada. Naredne dvije osovine veoma su loše definirane; petnaesta je, izgleda, rezultat postojanja tipičnih areala u centru grada, a šesnaesta kao da predstavlja nekakav rezidual petnaeste osovine koja je još karakterizirana većim brojem osoba niskog obrazovnog statusa.

Naredna dimenzija nešto je bolje definirana. Radi se o prostornim jedinicama u kojima žive uglavnom doseljenici i gdje su izraženi problemi neaktivnog dijela stanovništva. Da se radi o središtu grada moguće je zaključiti iz podataka o izrazitom odsustvu bespravne stambene izgradnje i tipičnom gradskom načinu stanovanja u kojem u istom domaćinstvu žive pripadnici više generacija. Na nivou pojava socijalne patologije registrirani su jedino blaži oblici alkoholizma.

Osamnaesta je osovina nastala zbog postojanja starih naselja Novog Zagreba, gdje ne postoje zadovoljavajući sadržaji ni prostori za korištenje slobodnog vremena djece i omladine pa se kao mjesta okupljanja koriste prostori oko zgrada, dok je devetnaesta neka loša mjera areala na periferiji grada s objektima skromnog standarda stanovanja. Narednu osovinu karakterizira postojanje kričmi i umjerenog kriminaliteta u dijelovima grada s ne baš osobito uređenom okolinom, ali s velikim stanovima. Interesantno je da je unatoč velike prosječne površine stanova relativno mala prosječna površina stana, što je očito posljedica velikog broja osoba koje žive u istom stanu.

Preostalih osam osovina veoma je problematične interpretabilnosti. Postojanje malih stanova u područjima grada sa zadovoljavajućim vezama sa centrom grada i ne osobito uređenom okolinom, sadržaj je dvadesetprve osovine, dok su ne baš osobito konforni stanovi u zonama grada namijenjeni isključivo stanovanju, u kojima su registrirane pojave skitnje, praktički jedini predmet mjerenja dvadesetdruge osovine. Područje grada u kojem društveno usmjerena izgradnja polako istiskuje obiteljske kuće, u kojem su veoma blago izražene pojave socijalne patologije karakteristike su dvadesettreće osovine, dok je dvadesetčetvrta osovina mjera veoma specifičnih područja grada u kojima postoje caffè-barovi i sportsko-rekreativni tereni, ali gdje su prisutne pojave prosjačenja i kriminaliteta. Dvadesetpeta je osovina nastala kao rezidualna mjera areala koji su loše prometno povezani sa centrom grada i gdje su izgrađeni stanovi s izrazito malim brojem soba, a naredna opisuje areale za koje je karakteristično postojanje ugostiteljskih radnji namijenjenih konzumaciji pića. Preposljednja značajna osovina predstavlja prostorne jedinice sa velikim prosječnim brojem osoba po stanu u kojima su registrirane pojave alkoholizma i, osobito, skitnije, dok je dvadesetosma i posljednja zadržana osovina loša mjera areala u kojima postoje gostionice i gdje se

alkoholizam javlja kao jedini oblik neprihvatljivog ponašanja."

Analiza kriminalnog ponašanja djece i maloljetnika u analiziranim zagrebačkim prostornim jedinicama kretala se u krugu slijedećih varijabli:

- glavna krivična djela (varijabla je razbijena na nekoliko posebnih varijabli dihotomnog karaktera),
- mjesec izvršenja glavnog krivičnog djela,
- dan izvršenja glavnog krivičnog djela,
- ukupan broj krivičnih djela,
- saučesništvo,
- broj suučesnika,
- intenzitet recidive,
- vrijeme recidive,
- intenzitet recidive u godini istraživanja,
- intenzitet recidive prije godine istraživanja,
- dob u vrijeme recidive, te
- odluke organa krivičnog postupka (odluka, razlog odbačaja, razlog obustave, vrsta sankcije, vrsta odgojne mjere, odgojna mjera, visina kazne, žalba, tko se žali, odluke višeg suda).

Autori su izvršili analizu latentne strukture kriminalnog ponašanja djece i omladine u nekoliko setova: demografske karakteristike delinkvenata (četiri glavne osovine), fenomenološka obilježja delinkventnog ponašanja (sedam glavnih osovina), recidivizam (četiri glavne osovine) i reakcije organa krivičnog postupka na kriminalitet (šest glavnih osovina).

U traganju za odgovorom na pitanje o demografskim karakteristikama mladih delinkvenata - stanovnika opisanih prostornih jedinica za ovu ćemo priliku citirati dio teksta iz opisa latentne strukture demografskih karakteristika:

"Druga glavna osovina diferencira djecu, na pozitivnom polu od maloljetnika, starijih i mladih, a treća glavna osovina od starijih maloljetnika. Četvrta i posljednja glavna osovina u suštini diferencira maloljetnike starije od sedamnaest godina, na negativnom polu, od maloljetnika starijih između šesnaest i sedam-

naest godina, koji leže na pozitivnom polu ove dimenzije.

Maloljetnici iz različitih općina praktički se ne razlikuju po svojim demografskim karakteristikama, pa zato općine i nemaju značajne projekcije na one tri glavne osovine koje su posljedica međusobne povezanosti demografskih karakteristika. Jedini je izuzetak što općina Dubrava leži u pozitivnom polu četvrte glavne osovine, a općina Trešnjevka na negativnom polu ove dimenzije; prema tome iz općine Dubrava je bilo relativno više maloljetnika starijih između šesnaest i sedamnaest godina, a iz općine Trešnjevka relativno više onih koji su bili stariji od sedamnaest godina."

O fenomenološkim obilježjima delinkventnog ponašanja ispitanika govori slijedeći dio teksta:

"Druga glavna komponenta definirana je prije svega saučesništvom i diferencira ona krivična djela koja su učinjena u saučesništvu, na negativnom polu, od onih koja su učinjena bez saučesništva. Među djelima učinjenim u saučesništvu dominira teška krađa; naprotiv, djela koja ne pripadaju grupi krivičnih djela protiv društvene i privatne imovine, s nešto većom učestalošću čine bez saučesnika.

Treća glavna komponenta prije svega definira maloljetnike koji su počinili samo jedno, od onih koji su počinili dva ili više krivičnih djela. Među onima koji su počinili jedno djelo rijetki su oni koji su počinili krivično djelo protiv društvene i privatne imovine. Značajno je više onih koji su počinili krivična djela protiv opće sigurnosti ljudi i imovine i krivična djela protiv pravosuđa. Čini se, prema tome, da ovi rezultati pokazuju da je sklonost prema činjenju krivičnih djela protiv imovine povezana s intenzivnijom voljom za delinkventnu aktivnost uopće.

Četvrta glavna komponenta diferencira maloljetnike koji čine krađu od onih koji čine tešku krađu. Među onima koji čine krađu nešto je više onih koji su to djelo počinili samo s jednim saučesnikom. Ostala fenomenološka obilježja nisu povezana s ovom dimenzijom.

Peta glavna komponenta diferencira na pozitivnom polu one koji su počinili dva ili više krivičnih djela od onih koji su počinili samo jedno, no u ovoj je komponenti broju krivičnih djela pridružen i broj saučesnika. Oni koji su počinili više krivičnih djela u pravilu su to počinili s manjim brojem saučesnika, pa izgleda da ova glavna komponenta diferencira one maloljetnike koji su orijentirani prema delinkventnoj aktivnosti nezavisno od delinkventne grupe kojoj pripadaju od onih koji su prihvatili grupne modele delinkventnog ponašanja.

I šesta je glavna komponenta povezana sa saučesništvom i diferencira, na pozitivnom polu, one koji su djelo počinili samo s jednim od onih koji su djelo počinili s više saučesnika. No, ovdje je saučesništvu pridružen i intenzitet delinkventne aktivnosti i to tako da je manji intenzitet povezan s manjim, a veći s većim brojem saučesnika. Izgleda, dakle, da ova komponenta diferencira jedan drugi takson maloljetnih delinkvenata i to onaj kojega sačinjavaju delinkventi koji organizirano i trajno čine krivična djela. Iz za sada nejasnih razloga ovaj tip delinkvenata svoju delinkventnu aktivnost najčešće izvodi četvrtkom.

I posljednja glavna komponenta definirana je krivičnim djelima koja su počinjena četvrtkom. Kako nema drugih značajnih projekcija na ovu dimenziju njen fenomenološki smisao nije moguće utvrditi; ali činjenica da je četvrtak jedini dan koji ima značajne projekcije na izolirane latentne dimenzije sigurno zaslužuje daljnje analize."

Konačno, latentna struktura recidivizma u analiziranim prostornim jedinicama sastoji se od slijedećih obilježja:

"Druga glavna komponenta dominantno je definirana postojanjem recidivizma. Međutim, kao što je i bilo za očekivati na temelju marginalnih frekvencija, intenzitet toga recidivizma nije osobito izražen. Radi se, naime, o maloljetnicima koji su ranije svega jednom učinili neki oblik delinkventnog ponašanja. Mada je takav oblik ponašanja karakterističan i za djecu

i za maloljetnika, valja upozoriti da je grupa maloljetnika ipak nešto veća.

Treća glavna komponenta ponovo je mjera prisustva najblaže izraženog intenziteta recidivizma. Za razliku od druge osovine, ovaj puta radi se o osobama koje su recidivirale u godini ispitivanja, ali čija dob nije niti u kakvoj vezi sa čestinom delinkventnog ponašanja. Izgleda da se radi o grupi osoba koje su tek počele s onim oblicima ponašanja koje zakonodavac sankcionira, pa bi, sa stanovišta prevencije, bilo korisno utvrditi koji su činioci psihosocijalnog polja povezani s pojavom delinkventnog ponašanja.

Četvrta i posljednja značajna glavna osovina očito je odgovorna za veoma malen dio zajedničkih informacija. S time je u vezi i podatak da je značajno definirano jedino prisustvo ukupno jednog recidiva koji se, izgleda, desilo ranije." S obzirom na namjenu ovoga teksta ne čini nam se posebno neophodnim poklanjati dodatnu pažnju latentnoj strukturi reakcije organa krivičnog postupka na kriminalitet djece i maloljetnika. Umjesto toga skrećemo pažnju čitaocima na brojne relacije ekoloških karakteristika i kriminaliteta djece i maloljetnika u ovom urbanom prostoru. Istaživanjem su, naime, analizirane relacije između, s jedne strane ekoloških karakteristika i s druge, svakog od ovdje izloženih setova varijabli kriminalnog ponašanja.

Povezanost ekoloških i demografskih karakteristika odražava se u dvije kanoničke dimenzije. Prvu karakteriziraju visoki objekti zadovoljavajuće stambene površine koga nastanjuju stanovnici skromnog obrazovanja. Postojanje zelenih površina i odsustvo ugostiteljskih objekata i objekata za sastajanje djece i omladine daljnja je karakteristika ove dimenzije. Blago prisustvo socijalno-patoloških pojava posljednje je bitno obilježje ovog prostora. Drugu kanoničku dimenziju karakterizira relativno malen broj domaćinstava i stanovnika po stanu. U tom prostoru postojeći ugostiteljski objekti otvoreni su samo do rane večeri. Primjetno je jedva blago prisustvo alkoholizma i kriminaliteta odraslih. Iako je ovakav prostor

disperziran gotovo ravnomjerno po čitavom području grada, ipak se u nešto većoj mjeri susreće na području Trešnjevke. Među prijavljenima posebno se izdvajaju djeca u dobi od 13-14 godina u i manjoj mjeri mladi maloljetnici.

Iako je ekološka struktura slab generator modaliteta kriminalnog ponašanja uočene su tri asocijacije, odnosno tri statistički značajna generatora utjecaja mikro sredine na modalitete individualnog kriminalnog ponašanja djece i maloljetnika u zagrebačkom urbanom tkivu. Prvi par kanoničkih varijabli pokazuje da postoji povezanost između rasprostranjenosti alkoholizma i učestalosti izgreda s brojem provala učinjenih s jednim saučesnikom ili samostalno. Iz drugog para kanoničkih dimenzija je vidljivo da se u slabo formiranim urbanim sredinama susreće veća vjerojatnost činjenja lakših krivičnih djela. Za objašnjenje povezanosti ekološkog prostora kojega karakterizira djelomično zadovoljavajuća opskrba i velika migracija stanovništva, s velikom vjerojatnošću činjenja provala, bez saučesnika nije, zbog slabe asocijacije, bilo moguće postaviti održivu hipotezu.

Povezanost recidivizma s ekološkim karakteristikama svodi se na dva para kanoničkih dimenzija. Prvi karakterizira relativno izolirani ambijent u kojem živi stanovništvo skromnog obrazovnog i kvalifikacionog nivoa, što ipak nije doprinijelo formiranju trajnijeg i intenzivnijeg recidivizma djece i maloljetnika. Drugi par tvore relativno izolirane urbane cjeline, nastanjene stanovništvom niske obrazovne i kvalifikacione strukture, koje generiraju recidivizam djece i maloljetnika u dužem trajanju.

Kriminalno ponašanje djece i maloljetnika u vezi sa specifičnim teritorijalnim karakteristikama bilo je predmet rada ekipe istraživača pri Odsjeku za socijalnu pedagogiju zagrebačkog Fakulteta za defektologiju. Među nekoliko studija ovakvog karaktera za ovu priliku izdvajamo dvije: prva se odnosi na školu i kriminalitet maloljetnika u slavonsko-baranjskoj regiji (1983.), koja je izrađena u

suradnji s Regionalnim zavodom za PPS zajednice općina Osijek, a druga na karaktetistike kriminaliteta djece i omladine na području općine Pula, izrada koje je u većoj mjeri bila u rukama grupe stručnih radnika Centra za socijalni rad u Puli.

U prvoj se studiji autori napose bave distribucijom kriminaliteta maloljetnika u slavonsko-baranjskoj regiji razmatrajući njegovo stanje i kretanje, dobne, spolne i boravišne karakteristike delinkvenata, pojavne oblike kriminalnog ponašanja, kriminalni povrat te odluke organa krivičnog postupka prema manifestiranom kriminalnom ponašanju. Uz to su, između ostaloga, posebno razmatrana i pitanja pojavnih oblika tzv. preddelinkventnog ponašanja, naročito s obzirom na specifične teritorijalne karakteristike ovoga područja.

Druga studija predstavlja cjelovitu analizu karakteristika kriminaliteta djece i omladine na području pulske općine, s posebnim osvrtom na karakteristike porodice kao generatora kriminalnog ponašanja mladih na ovom teritoriju.

Obje studije završavaju praktično korisnim završnim razmatranjima koje polazeći od specifičnih karakteristika datog teritorija sugeriraju efikasnije, prvenstveno preventivne, stručne i šire društvene mjere i akcije prema kriminalitetu djece i maloljetnika na ovim područjima.

B. Bunjevac i M. Zvonarević (1981) su u okviru Instituta za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu proveli istraživanje pod naslovom "Makro-ekologija kriminaliteta u Hrvatskoj". Istraživanje sadrži dva cilja. Prvi je naučno-istraživački, a namjera mu je cjelovito ekološko obuhvaćanje kretanja kriminaliteta u Republici Hrvatskoj. Drugi cilj je više metodološki, a sadrži dva supsumirana cilja:

- a) provođenje ekološkog istraživanja na makro planu i
- b) pokazivanje da se adekvatnim korištenjem već postojećih podataka i njihovim "sekundarnim analiziranjem" mogu dobiti veoma kvalitetni istraživački rezultati.

Istraživači su kao jedinicu analize izabrali općinu kao društveno-političku i teritorijalnu zajednicu koja predstavlja geografsku cjelinu. 1975. godine, a to je godina u kojoj je provedeno istraživanje, u Republici Hrvatskoj egzistirale su 102 općine. U uzorak istraživanja ušlo je 98 općina, pri čemu se grad Zagreb tretira kao jedna općina.

Izvor podataka za kretanje kriminaliteta bili su materijali SUP-a za 1975. godinu, dok su svi ostali podaci prikupljeni iz "Statističkog godišnjaka SFRJ za 1976. godinu". Na taj su način izabrane 4 skupine varijabli:

1. Kriminološke varijable
 - a) broj prijavljenih krivičnih djela;
 - b) broj prijavljenih osoba
2. Demografske varijable
 - a) broj stanovnika u općini;
 - b) gustoća stanovništva na 1 km²
3. Ekonomske varijable
 - a) broj putničkih automobila u općini;
 - b) broj trgovačkih prodavaona;
 - c) broj ugostiteljskih radnji;
 - d) broj turista u toku godine
4. Kulturno-prosvjetne varijable
 - a) broj učenika osnovnih škola;
 - b) broj učenika srednjih škola;
 - c) broj posjetilaca kina;
 - d) broj radio-pretplatnika;
 - e) broj TV-pretplatnika.

Ukupno je u istraživanje ušlo 13 varijabli. Njihova je komparativnost postignuta uzimanjem broja stanovnika u općini kao zajedničkog pokazatelja i determinatora. U skladu s time, sve varijable koje su to iziskivale, pretvorene su u relativan iznos na 10.000 stanovnika.

Istraživanje nije provedeno uz uzorku, već na čitavoj populaciji (osnovnom skupu) općina u Hrvatskoj. Za analizu odnosa i veza među istraživanim varijablama korišten je račun korelacije (Pearsonov koeficijent produktne korelacije "r"). Na bazi tog koeficijenta računao se i njemu odgovarajući koeficijent determinacije (KD O r²). On je poslužio za istraživanje zajedničke varijance varijabli.

Pored toga, izvedena je i analiza ekstremnih skupina koje su stvorene na bazi varijable "broj

prijavljenih krivičnih djela". Tako je u maksimalni ekstremni uzorak ušlo 10 općina koje su imale najveći komparativni indeks krivičnih djela, a u minimalni ekstremni uzorak ušle su one općine (njih 10) u kojima je taj indeks bio najniži. U komparaciji tih dvaju ekstremnih uzoraka korišten je koeficijent kontingencije (C).

Broj krivičnih djela (uvijek relativiziran u odnosu na 10.000) najviše je povezan s brojem prijavljenih osoba okrivljenih da su izvršile neka od tih djela (r = 0,76, a KD = 58%) no ta je povezanost mnogo manja od očekivane.

Druga varijabla po veličini korelacije s brojem krivičnih djela jest broj turista u nekoj općini (r = 0,59 i KD = 53%).

Zatim slijede tri varijable sa sličnim koeficijentima determinacije: broj TV-pretplatnika (KD = 29%), broj putničkih automobila (KD = 27%) i broj ugostiteljskih radnji (KD = 26%).

Nakon ove skupine varijabli slijede sve druge varijable sa znatno nižim koeficijentima determinacije. To su broj prodavaonica (KD = 22%) i broj radio-pretplatnik (KD = 20%), zatim broj posjetilaca kina (KD = 14%) i broj učenika srednjih škola (KD = 12%). Slijede broj stanovnika u općini u apsolutnom iznosu (KD = 2%) i gustoća stanovništva (KD = 2%). Varijabla broj učenika osnovnih škola se sa varijablom broj krivičnih djela nalazi u negativnoj, ali beznačajnoj korelaciji (r = 0,03).

Na bazi matrice interkorelacija izrađen je i klasterogram korelacija gdje su dobivene korelacije analizirane na dva korelacijska nivoa. Na taj su način pronađena dva klastera povezanih varijabli. Prvi, "ekonomski klaster" sadrži ove varijable:

- broj krivičnih djela (zavisna varijabla)
- broj prodavaona
- broj ugostiteljskih radnji i
- broj turista.

Drugi, "kulturni" klaster sadrži ove varijable:

- broj krivičnih djela (zavisna varijabla)
- broj radio-pretplatnika
- broj TV-pretplatnika.

Na nižem nivou se oba klastera povezuju i može se govoriti o jedinstvenom klasteru

varijabli indikatora visokog životnog standarda.

Varijable broj prijavljenih osoba i broj učenika osnovnih škola povezane su samo sa varijablom broj krivičnih djela.

Analiza ekstremnih skupina izvršena je samo na varijablama koje su u klasteru s glavnom varijablom ušle s visokom korelacijom, a uvedena je varijabla veličina narodnog dohotka. Među izabranim varijablama računana je korelacija na bazi medijan-testa, hi- kvadrat i njemu odgovarajući koeficijent kontingencije.

U skupini "maksimalnih" općina nalaze se isključivo općine jadranskog pojasa, dok se među "minimalnim" općinama nalaze uglavnom općine kontinentalnog dijela. Osim toga, općina Makarska, s najvišim indeksom kriminaliteta, ima 25 puta veći indeks od općine Korčula, koja je općina s najmanjim indeksom kriminaliteta.

Iz matrice interkorelacija slijedi da je indeks kriminaliteta najuže povezan s brojem turista ($C = 0,86$) i s brojem TV- pretplatnika. Zatim slijedi broj ugostiteljskih radnji, broj radio-pretplatnika i narodni dohodak s jednakim koeficijentima ($C = 0,72$). Apsolutni broj stanovnika pojedinih općina u negativnoj je korelaciji sa svim ostalim indeksima.

U okviru analize ekstremnih skupina na nivou kontinentalnih općina (njih 70), zapaženo je da se varijabla broj stanovnika nalazi u relativno visokoj korelaciji s glavnom varijablom (broj krivičnih djela), a i sa mnogim drugim varijablama. Osim toga, i varijabla visina narodnog dohotka ima status varijable koja je najviše povezana s indeksom kriminaliteta. Navedeni se rezultati potvrđuju i u klsterskoj analizi gdje je izdvajaju klasteri "životni standard" i "gustoća stanovništva".

Na temelju dobivenih rezultata autori izvlače četiri zaključka:

a) Kao glavni faktor povezan s kretanjem kriminaliteta pojavljuje se klaster varijabli, koje sve skupa označavaju razne aspekte društvenog i individualnog standarda u općinama. Između svih tih varijabli izdvaja se

narodni dohodak, koji predstavlja "jezgro" oko koje se okupljaju ostale varijable.

b) Broj kino-posjetilaca i broj omladine se nije pokazao povezan s indeksom kriminaliteta, što govori o netočnosti inače rasprostranjenih shvaćanja, da su upravo te varijable među glavnim determinantama delinkvencije.

c) Pojava sezonskog turizma na jadranskoj obali je prijetila da zamagli stvarnu sliku odnosa kriminaliteta i ostalih koreliranih varijabli. Međutim, analizom ekstremnih skupina općina, ovaj je problem metodološki uspješno riješen.

d) Ovo istraživanje pokazuje mogućnost složenih ekoloških istraživanja u oblasti kriminaliteta na bazi postojećih statističkih podataka, pod uvjetom da se ti podaci metodološki pravilno osmisle i analiziraju.

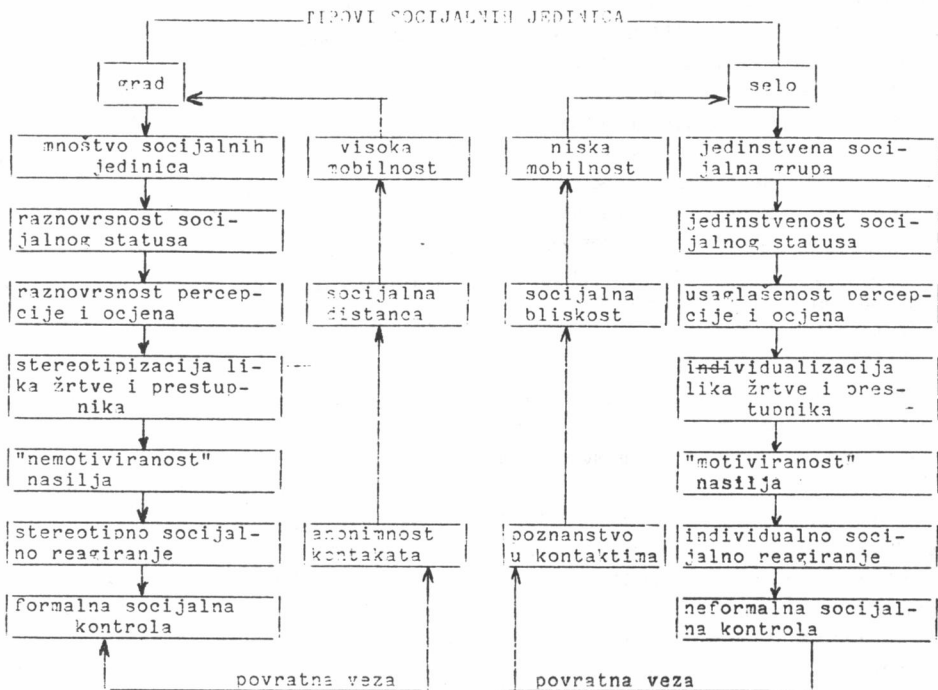
Izloženi i drugi slični rezultati analiza teritorijalne distribucije kriminaliteta upućuju nas na obavezu otvaranja pitanja o razlozima različite rasprostranjenosti kriminaliteta u pojedinim područjima. Nema sumnje da se pri tome mora polaziti, u prvom redu od socijalno-kulturnih faktora koji u složenom mehanizmu biopsihosocijalnih utjecaja sudjeluju u formiranju ponašanja ljudi dotičnog prostora. S time u vezi čini nam se uputnim podsjetiti na tekst M. Milutinovića (1981.) koji, s time u vezi, kaže: "Pojedini regioni se razlikuju između sebe po djelovanju različitih historijskih uvjeta, po stupnju ekonomske uzdignutosti, sistemu institucije, po tradiciji i običajima, religioznoj pripadnosti i vjerovanjima, po načinu mišljenja, po psihološkim osobinama naroda, po određenim jedinstvenim obilježjima koja se stvaraju i razvijaju na takvim područjima, na bazi ispoljavanja mnogih jedinstvenih i homogenih crta i osobitosti ..." Različita područja imaju i svoje demografske i druge karakteristike - različitu strukturu populacije po spolu i starosti, po raspoređenosti na selo i grad, po zanimanju, socijalno-ekonomskom statusu itd. Te razlike utječu, manje ili više, na sve oblike ljudskih ponašanja i ispoljavanja životnosti. Uslijed različitog djelovanja tih činilaca, na pojedinim područjima se intenzivnije

ispoljava djelovanje kriminalnih utjecaja, pa se stoga na njima lakše javlja kriminalna aktivnost. Nama se čini da, uvijek kada je u pitanju etiologija svakog ljudskog ponašanja, pa i kriminalnog, postoji ne mala opasnost od štetnog, u osnovi uvijek pogrešnog, pojednostavljenog objašnjenja. Ta je opasnost vidljiva i u pitanjima etioloških osnova teritorijalne distribucije kriminalnog ponašanja. Simplificirane ekološke i kriminalno-geografske karte ponekad mogu impresionirati svojom jednostavnošću u mjeri koja potire nesumnjivo postojeće brojne nijanse u izuzetno složenoj etiologiji kriminalnog ponašanja.

Istraživanjem prostornog rasporeda kriminala doprinosi se, upozorava D. Radulović (1983) razvoju kvantitativnih metoda naliza iz koje se kasnije razvija multifaktorska analiza. Uostalom, kao posebna varijanta ekološke teorije razvija se teorija "delinkventne oblasti" (C. Shaw, 1929). Još je tada C. Shaw imao potrebu istaći kako delinkventno ponašanje nije uv-

jetovano prostom činjenicom stanovanja u određenoj lokaciji već "dešavanjima karakterističnim za pojedine oblasti ...".

Da simplificirana etiološka objašnjenja nisu dopuštena moguće je vidjeti i na naoko poznatoj dihotomiji selo-grad. Naime, na temelju brojnih analiza u mnogim zemljama lako je zaključiti kako su u urbanim uvjetima češće pronevjerje, prijevare, falsifikati i imovinski delikti uopće, a na selu silovanje i paljevine. Na selu je više primarnih delinkvenata, a u gradu recidivista. Na selu je delinkventna populacija tu češće i rođena. Profesionalni delinkventi su bez sumnje češće vezani za urbane uvjete itd. No, za poniranje u etiologiju ove dihotomije valja se ozbiljno pozabaviti izuzetno kompleksnim psihosocijalnim mehanizmima temeljenim na globalnim karakteristikama koje diferenciraju selo od grada. Za sistematičniji uvid u tipove socijalnih jedinica vezanih za selo i za grad vrijedno je pogledati shemu A.M. Jakovleva (1982):

Pored svega navedenog ipak treba konstatirati kako je utjecaj samih socioekonomskih činioca na kriminalno ponašanje u našim specifičnim društvenim uvjetima, osobito u posljednje vrijeme, rijetko istraživano. To je samo po sebi razlogom našega interesa za ovaj problem.

SVRHA ISTRAŽIVANJA

Svrha je ove analize odrediti kakav je utjecaj socioekonomskog razvoja na delinkventno ponašanje maloljetnika. U Hrvatskoj su dosadašnja istraživanja bila, kao i u drugim zemljama, rađena tek parcijalno ili u okviru cjelovitih ekoloških studija, studija teritorija, kojom prilikom su zahvaćene tek poneke karakteristike više socioekonomskog stanja nego razvoja. Osim toga znatno je češće istraživano utjecaj socioekonomskih faktora na kriminalitet punoljetnih osoba i to uglavnom na cjelokupnom bivšem jugoslavenskom prostoru. Ova su istraživanja pokazala da je utjecaj socioekonomskih faktora na kriminalitet odraslih znatan i da se može pripisati najprije fenomenu da je stopa kriminaliteta to veća što je stupanj urbanizacije manji, a zatim i poznatom fenomenu da što je veći stupanj urbanizacije manji, a zatim i poznatom fenomenu da što je veći stupanj socioekonomskog razvoja, to je veći broj imovinskih i seksualnih delikata, ali manji broj delikata protiv života i tijela (Mikšaj-Todorović, 1992). Pokazalo se kako ova konstatacija vrijedi do neke mjere ne samo za godinu bazičnog ispitivanja (1986) nego i za cijeli period od 1968. do 1986. godine. Spomenimo kako je sustavno istraživanje ovoga problema provedeno na cijeloj teritoriji bivše Jugoslavije (U. Lešne, D. Radovanović i sur., 1991) kojom prilikom je pronađeno kako je utjecaj socioekonomskih faktor na delinkventno ponašanje maloljetnika značajan, ali znatno manje nego kada se radi o kriminalitetu odraslih i ograničen na imovinske delikte.

METODE

U ovome je radu utjecaj socioekonomskih faktora na delinkventno ponašanje maloljetnika u Hrvatskoj ispitivan na podacima iz 1986. godine. Od 115 općina koliko ih je u Hrvatskoj bilo 1986. godine vjerodostojni podaci i o socioekonomskom razvoju i o delinkventnom ponašanju maloljetnika postojali su za 100 pretežno većih općina, pa su sve analize provedene na tome skupu. Ovaj broj općina dopušta da s bilo koji neekstremizirani koeficijent korelacije Pearson-Bravaisovog tipa, čija je apsolutna vrijednost veća od 0,257 smatra različitim od nule s pouzdanošću zaključivanja od 0,99.

Kako je ovaj broj bio nedovoljan da bi se u analizu uključile pojedinačne varijable izvedene iz indikatora socioekonomskog razvoja, iz skupa od 55 takvih varijabli formirano je, orthoblique transformacijom glavnih komponenata sa nenegativnim koeficijentima generalizabilnosti, 12 faktora razvoja koje su B. Wolf i A. Hošek (1991) identificirali ovako (u zagradi je oznaka koja je upotrebljena pri izradi tablica):

(1) Razvoj trgovine i ugostiteljstva	(TGU)
(2) Gustoća naseljenosti	(GNS)
(3) Razvoj poljoprivrede	(POL)
(4) Razvoj osnovnog školstva	(OSK)
(6) Razvoj stambene izgradnje	(STI)
(7) Razvoj zdravstva	(ZDR)
(8) Stupanj urbanizacije	(URB)
(9) Razvoj industrije	(IND)
(10) Vrijednost osnovnih sredstava	(OSR)
(11) Razvoj voćarstva i vinogradarstva	(VVN)
(12) Razvoj putničkog željezničkog prometa	(PPR)

Varijable kojima je opisano delinkventno ponašanje maloljetnika izvedene su, kao stope na broj stanovnika općine, kondenzacijom podataka dobijenih iz sudske statistike. Tako su formirane ove varijable (u zagradi je oznaka koja je upotrebljena pri izradi tablica):

(1) Delikti protiv života i tijela	(6krv)
(2) Delikti protiv imovine	(IMV)

- (3) Ostali delikti (OST)
 (4) Materijalna šteta (STE)
 (5) Izrečene zatvorske kazne (ZAT)

Relacije između faktora socio-ekonomskog razvoja i varijabli kojima je opisano delinkventno ponašanje maloljetnika analizirane su u dvije različite, ali komplementarne metode: kanoničkom korelacijskom analizom (Hotelling, 1936), koja maksimizira korelacije između linearnih kompozita izvedenih iz skupova analiziranih varijabli, i kanoničkom analizom kovarijanci (Momirović, Dobrić i Karaman, 1983), koja, istovremeno, maksimizira kovarijance između linearnih kompozita varijabli, i maksimizira mjere njihove zalihosti. U analizi izvedenoj pod modelom kanoničke korelacijske analize smatran je značajnim, zadržan i interpretiran samo onaj par kanoničkih varijabli koji je bio povezan kanoničkom korelacijom značajnom, na osnovu ishoda Bartlettovog testa, na razini pogreške tipa I, od 0,01. U analizi izvedenoj pod modelom kanoničke analize kovarijanci smatran je značajnim, zadržan i interpretiran samo onaj par kvazikanoničkih varijabli čija je kovarijanca bila veća od generaliziranog kvazikanoničkog indeksa. Značajnost korelacije između tog para kvazikanoničkih varijabli testirana je uobičajenim postupkom za testiranje značajnosti neekstremiziranih koeficijenata korelacije.

Obje analize izvedene su programom QCCR kojeg su napisali Bosnar, Prot i Momirović (1984).

REZULTATI

Rezultati provedenih analiza koji su bitni za identifikaciju i interpretaciju relacija između faktora socio-ekonomskog razvoja i delinkventnog ponašanja maloljetnika u Hrvatskoj prikazani su u ovim tablicama:

* u Tablici 1 su kroskorelacije između faktora razvoja i varijabli kojima je opisano delinkventno ponašanje

* u Tablici 2 su vrijednosti jedine značajne kanoničke korelacije i jedine zadržane kvazikanoničke korelacije i ishodi testova njihove značajnosti

* u Tablici 3 su, označeni sa X i Y, kanonički i kvazikanonički ponderi i, označeni sa F i S, kanonički i kvazikanonički faktori: rezultati izvedeni iz faktora socio-ekonomskog razvoja su u gornjem, a rezultati izvedeni iz varijabli kojima je opisano delinkventno ponašanje u donjem dijelu ove tablice

* u Tablici 4 su, označene sa C (S) i C (D), korelacije između kanoničkih i kvazikanoničkih faktora izvedenih iz faktora socio-ekonomskog razvoja i varijabli delinkventnog ponašanja.

TABLICA 1

KROSKORELACIJE FAKTORA SOCIO-EKONOMSKOG RAZVOJA I VARIJABLI DELINKVENTNOG PONAŠANJA MALOLJETNIKA U HRVATSKOJ

	KRV	IMV	OST	STE	ZAT
TGU	-.15	.41	-.01	.35	.01
GNS	.03	.24	.25	.26	.09
POL	.11	-.02	-.14	-.13	.08
RPR	-.11	.12	.01	.02	-.02
OSK	-.07	.19	.08	.32	-.12
STI	.09	.22	.12	.19	-.05
ZDR	.06	.26	.00	.36	.04
URB	-.10	.12	-.17	.17	.02
IND	-.02	.09	.09	.05	.04
OSR	-.10	.32	.03	.17	.01
VVN	-.01	.13	.06	.17	-.08
PPR	.23	-.34	-.12	-.26	-.08

TABLICA 2

KANONIČKA (R) I KVAZIKANONIČKA (K) KORELACIJA I ISHODI TESTOVA NJIHOVE ZNAČAJNOSTI (Q (R) I (Q (K))

R	Q (R)	K	Q (K)
.64	.00	.56	.00

Kako se vidi iz tablica 1. i 2., korelacije između faktora socio- ekonomskog razvoja i varijabli kojima je opisano delinkventno ponašanje maloljetnika u Hrvatskoj su sigurno statistički

značajne, ali tek osrednjeg intenziteta. Pod oba modela za analizu podataka, kako se vidi iz tablica 3 i 4, dobijeni su, u biti, identični rezultati. Tablica 3-4

TABLICA 3

KANONIČKI PONDERI (X) I KANONIČKI FAKTORI (F), TE KVAZIKANONIČKI PONDERI (Y) I KVAZIKANONIČKI FAKTORI (S) IZVEDENI IZ FAKTORA RAZVOJA I VARIJABLI KOJIMA JE OPISANO DELINKVENTNO PONAŠANJE MALOLJETNIKA

	X	F	Y	S
TGU	.31	.77	.47	.84
GNS	.13	.35	.33	.47
POL	.12	-.15	-.13	-.25
RPR	-.14	.17	.10	.34
OSK	.43	.51	.33	.38
STI	.19	.31	.25	.38
ZDR	.24	.56	.36	.63
URB	.09	.39	.16	.48
IND	-.02	.05	.12	.24
OSR	.10	.48	.32	.62
VVN	.35	.28	.19	.10
PPR	-.29	-.59	-.41	-.55
KRV	-.26	-.16	-.19	-.09
IMV	.55	.79	.69	.87
OST	-.26	-.16	.18	.52
STE	.67	.84	.67	.84
ZAT	-.11	-.04	.02	.09

TABLICA 4

KORELACIJE KANONIČKIH I KVAZIKANONIČKIH FAKTORA RAZVOJA (C(S) I KANONIČKIH I KVAZIKANONIČKIH FAKTORA DELINKVENTNOG PONAŠANJA (C(D))

C(S)	C(D)
.92	.91

Očito je da razvoj ima značajan utjecaj na delikte protiv imovine, i materijalnu štetu koja je posljedica delikata ove vrste, ali nema praktički nikakvog utjecaja na delikte protiv života i tijela. Zbog stohastičke prirode varijable kojom je procjenjena težina delinkventnog ponašanja maloljetnika (stopa izrečenih kazni maloljetničkog zatvora), ni ova varijabla nije ni u kakvoj vezi sa faktorima razvoja, niti sudjeluje u određivanju kanoničkih i faktorima razvoja, niti sudjeluje u određivanju kanoničkih i kvazikanoničkih dimenzija. Od faktora razvoja koji značajno koreliraju sa varijablama kojima je opisano delinkventno ponašanje i koji značajno sudjeluju u formiranju kanoničkih i kvazikanoničkih dimenzija najvažniji su razvoj trgovine i ugostiteljstva, razvoj zdravstva i veličina osnovnih sredstava; razvoj putničkog željezničkog prometa ima, međutim, sistematske negativne veze i sa deliktima protiv imovine, i sa počinjenom štetom. Uopće uzevši, pod kvazikanoničkim modelom dobijena je nešto pregnantnija struktura izoliranih dimenzija, tako da je veza između razvoja i delinkventnog ponašanja maloljetnika dobijena pod ovim modelom nešto pouzdanija od veze koja je dobijena pod klasičnim modelom kanoničke korelacijske analize.

ZAKLJUČAK

Da socio-ekonomski razvoj značajno utječe i na delinkventno ponašanje maloljetnika, ali da je taj utjecaj manji i u pravilu drugačiji nego kod kriminaliteta punoljetnih osoba pokazali su Leone, Radovanović i sur. (1991) u svojim analizama provedenim na cijeloj teritoriji bivše Jugoslavije. U tom se pogledu rezultati dobijeni ovom analizom slažu, dakle, sa njihovim rezultatima.

Međutim, analiza relacija između socio-ekonomskih faktora i kriminaliteta punoljetnih osoba u Hrvatskoj, koju su, istim metodama, na podacima iz 1986. godine proveli

Momirović, Hrnjica i Uzelac (1991), dala je bitno drugačije rezultate. Ne samo da su relacije između razvoja i kriminala kod maloljetnika osjetno niže nego kod punoljetnih osoba, nego je i struktura tih relacije u mnogome različita. Kod maloljetnika nije nađeno da kriminal opada u funkciji razvoja urbanizacije, niti da socio-ekonomski razvoj ima negativan utjecaj na delikte protiv života i tijela. Jedini rezultat sukladan onome koji je dobijen kod punoljetnih osoba je da razvoj, a osobito razvoj tercijarnih djelatnosti, značajno utječe na krivična djela protiv imovine.

Čini se, prema tome, da je uloga personalnih i neposrednih socijalnih medijatora kod delinkventnog ponašanja maloljetnika znatno veća nego kod punoljetnih osoba. Jer, kako je pretpostavila Lj. Mikšaj-Todorović (1992), i kako je formalizirano u projektu Radovanovića i sur. (1991), razvoj utječe na kriminalno ponašanje posredno, preko medijatora koji su definirani položajem u socijalnom polju, mikrosocijalnim statusom, osobinama ličnosti, sustavom vrednota, i, svakako, svojim utjecajem na formalnu i neformalnu socijalnu kontrolu. Rezultati ove analize pokazuju da je kod maloljetnika neposredni utjecaj ovih medijatora veći kad se radi o deliktima protiv života i tijela, nego kad se radi o deliktima protiv imovine.

Dobijeni rezultati očito ne mogu biti bez ostatka podvedeni ni pod koju teoriju o nastanku kriminalnog ponašanja. Teorija, koja bi mogla da objasni tako sustavne veze između razvoja i kriminala, očito tek treba da bude formulirana. Kako je svaka razumna teorija samo konzistentan skup dokazanih hipoteza, a ove ne mogu biti ni formulirane ni dokazane bez oslonca na veliki broj empirijskih istraživanja, analiza koja je predmet ovog rada ima ne samo za svrhu da poveća fond naših spoznaja o relacijama i kriminala, nužnih za razumno planiranje i organizaciju socijalne kontrole, već i da omogućiti da se jedna takva teorija formulira na temelju što većeg broja dokazanih činjenica.

LITERATURA

1. Ahmed, S.: East Pakistan has a juvenile delinquency problem, International Criminal Police Review, Paris, mart, 1964.
2. Bamisaiye, A.: The spatial distribution of juvenile delinquency and adult crime in the city of Ibadan, Int. J. Criminology and Penology, 1974, 2/1.
3. Bergel, E.E.: Urban Sociology, Me Graw Hill Book Company, New York, 1955.
4. Bosnar, K., Prot, F., Momirović, K. (1984), QCCR U: Momirović, K. i sur., Kompjuterski programi za klasifikaciju, selekciju, programiranje i kontrolu treninga, FFK, Zagreb.
5. Bottoms, A.E., Mawby, R.I., Walker Monica, A.: Alocalised crime survey in contrasting areas of a city, British J. of Criminology, London, 1987/2.
6. Bunjevac, B. i Zvonarević M.: Makro-ekologija kriminaliteta u Hrvatskoj, Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1981.
7. Bursik, R.J., Webb, J.: Community change and patterns of delinquency, American J. of Sociology, 1988/1.
8. Carić, A. i sur.: Turistički kriminalitet i njegova prevencija, Pravni fakultet u Splitu, Split, 1981.
9. "Der Kriminalist": Kriminalitet u Japanu (prijevod), Izbor članaka iz stranih časopisa, RSUP SRH, Zagreb, 1990/1-2.
10. Fisieliek, J.P.S.: Delinquency and neighbourhood, Ned. T. criminal, 1972, 14/3.
11. Fisher, C.J. and Mawby, R.I.: Juvenile delinquency and police discretion in an inner-city area, British J. of Criminology, London, 1982/1.
12. Harries, R.D.: Cities and crime, A geographie model, Oklahoma State University, Stillwater, O.K. Criminology, 1976, 14/3.
13. Hirjan, F.: Kriminalitet nasilja u SRH u 1983. god. Priručnik za stručno obrazovanje radnika unutrašnjih poslova, Zagreb, 1988/2.
14. Hošek, Ankica: Rasprostranjenost kriminaliteta u Jugoslaviji procjenjena pomoću metode polarnih taksona, JRKK, Beograd, 1991/1.
15. Hotelling, H. (1936): Relations between two sets of variates. Biometrika, 28: 321-377.
16. Jakovlev, A.M.: Nasilnički kriminalitet u uslovima grada, JRKK, Beograd, 1982/3.
17. Kolektiv autora: Karakteristike kriminaliteta djece i omladine na području općine Pula, CSR Pula, Pula, 1984.
18. Kolektiv autora: Škole i kriminalitet maloljetnika (Slavonsko-baranjska regija), Reg. zavod za PPS Osijek, Osijek, 1983.
19. Landan, S. and Nathan, G.: Selecting delinquents for cautioning in the London metropoliten area, British J. of Criminology, London, 1983/3.
20. Leone, U.; Radovanović, D. et al. (1991): Development and crime. UNICRI, Rome.
21. Lowson, D.: Delinquency in industrial areas, The British J. of Criminology, London, 1960/1.
22. Luneev, V.V.: Kriminalitet u SSSR za 1988., Izbor članaka iz stranih časopisa, RSUP SRH, Zagreb, 1989/4.
23. Mayo, P.: The marking of a criminal: a comparative study of the delinquency areas, Pica Press, New York, 1969.

24. Mlškaj-Todorović, Lj.: Promjene kanoničkih relacija socioekonomskih karakteristika i kriminaliteta punoljetnih osoba u Hrvatskoj u 18-godišnjem razdoblju, Defektologija, Fakultet za defektologiju, Zagreb, 1992/1-2 suplement, str. 1-54.
25. Milutinović, M.: Kriminologija, Savremena administracija, Beograd, 1981.
26. Momirović, K.; Dobrić, V.; Karaman, Z. (1983): Canonical covariance analysis. Proc. Sth. International Symposium "Computer at the University", 463-473.
27. Moriss, T.: The criminal area, Routledge, Ingan Paul, New York, 1957.
28. Moschel, G. und Hšberle, H.: Die ekoloģische Verteilung von Jugenddelinquenz und psychischen Statrunen in Manheim, soc. psychiat., 1977, 12/3.
29. Nuši, Š.: Krivična dela krvne osvete izvršena od 1974.-1983. u SAP Kosovo pokazuju tendence konstantnog odražavanja, "13. maj", SSUP, Beograd, 1985/1.
30. Pečar, J.: Vloga privlačnijih objekto v prostorki porazdelitvi odklonosti, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, 1975/3.
31. Radovanović, D. i sur. (1991): Uticaj razvoj, socijalnih i personalnih medijatora na kriminalno ponašanje (studijski projekt) Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.
32. Radulović, D.: Industrijalizacija i urbanizacija kao "uzrok" kriminala: Kritika teorije društvene dezorganizacije, JRKK, Beograd, 1983/3-4.
33. Salihu, I.: Ubistva u našoj zemlji posle oslobođenja, JRKK, Beograd, 1983/1-2.
34. Shaw, C.R. i drugi; Delinquency areas, Chicago, 1929.
35. Shaw, R. and Mc Ray, D.: Juvenile delinquency and urban areas, Chicago, 1942.
36. Simović, M.: Privredni i opšti kriminalitet u Sr BiH po kome su postupali organi SUP u periodu 1978-82. god., "13. maj", SSUP, Beograd, 1985/2.
37. Singer, M. i suradnici: Struktura i teritorijalna rasprostranjenost kriminaliteta maloljetnika u Zagrebu, SRCE, Zagreb, 1980.
38. Todorović, A. i drugi: prestupništvo maloletnika u Beogradu, IKKI, Beograd, 1970.
39. Todorović, A. i drugi: Prestupništvo maloletnika u industrijskim naseljima, Beograd, 1970.
40. Uzelac, S.: Utjecaj ekološke strukture na modalitete kriminalnog ponašanja djece i omladine u Zagrebu (disertacija), Zagreb-Beograd, 1980.
41. Wolf, B.; Hošek, A. (1991): Faktorska struktura indikatora socio-ekonomskog razvoja u Hrvatskoj (osobno priopćenje).

THE INFLUENCE OF THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT ON THE JUVENILE DELINQUENCY IN CROATIA

Summary

Under the model of canonic correlation analysis and under the model of canonic correlation covariance analysis there have been analyzed the relations between the factor of socioeconomic development and juvenile delinquent behaviour, on the sample of 100 municipalities in Croatia in 1986. The factors of the socioeconomic development have been collected in a previous component analysis obtained from the statistical investigation program. These factors have been identified as 1) the development of trade and catering, 2) population density, 3) agricultural development, 4) the development of railway traffic, 5) primary school development, 6) the development of flat building, 7) health care development, 8) the urbanisation level, 9) industrial development, 10) the value of basic goods, 11) the development of fruit and wine growing

and 12) the development of passenger and railway traffic. Data about the delinquent juvenile behaviour were obtained from the statistical data about juveniles who were sentenced for committed crime. These data formed further variables: 1) delicti against life and body, 2) property delicti, 3) other delicti, 4) material damage and 5) prison sentences. Very similar results were obtained under both models for data analysis. The only significant canonic correlation (.64) and the only quasicanonic correlation that remained (.56), were the consequence of the fact that the socio-economic development, particularly the development of the tertiary activities significantly influences the rate of criminal acts against property, but has no influence on criminal acts against life and body.

KEW WORDS: the development, delinquency, juveniles, territory